

EXPERIENCE OF ADVANCED FOREIGN COUNTRIES IN THE ORGANIZATION OF WORK ACTIVITIES WITH MINORS, THE UPBRINGING OF WHICH IS DIFFICULT FOR THE PREVENTIVE INSPECTOR

Babakhanov Hamdam Kadamovich

Teacher of the Department of preventive activities of the Academy of the Republic of Uzbekistan, major

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10968184>

ARTICLE INFO

Received: 05th April 2024

Accepted: 12th April 2024

Online: 13th April 2024

KEYWORDS

Preventive inspector, upbringing, minor, activity, foreign experience, state, legal consciousness, legal culture, improvement.

ABSTRACT

This article covers the legal and organizational aspects of the activities of the preventive inspector to work with minors with severe upbringing, the experience of foreign countries as well as the improvement of the system of preventive measures carried out with minors of this category.

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИНСПЕКТОРОВ ПРОФИЛАКТИКИ ПО РАБОТЕ С НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ, ИМЕЮЩИМИ ТЯЖЕЛОЕ ВОСПИТАНИЕ

Бабаханов Ҳамдам Қадамович

Преподаватель кафедры профилактики правонарушений Академии МВД Республики Узбекистан, майор

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10968184>

ARTICLE INFO

Received: 05th April 2024

Accepted: 12th April 2024

Online: 13th April 2024

KEYWORDS

Инспектор по профилактике, воспитание, деятельность, зарубежный опыт, государство, правосознанию, правовая культура, совершенствование.

ABSTRACT

В данной статье освещаются правовые и организационные аспекты деятельности инспектора по профилактике по работе с несовершеннолетними, имеющими тяжелое воспитание, опыт зарубежных стран по системе профилактических мероприятий, осуществляемых с данной категорией несовершеннолетних, а также вопросы совершенствования.

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ТАРБИЯСИ ОҒИР БЎЛГАН ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР БИЛАН ИШЛАШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЕТИШ БЎЙИЧА ИЛҒОР ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ

Бабаханов Ҳамдам Қадамович

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси фаолияти кафедраси ўқитувчиси, майор

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10968184>

ARTICLE INFO

Received: 05th April 2024

Accepted: 12th April 2024

Online: 13th April 2024

KEYWORDS

Профилактика инспектори, тарбия, вояга етмаган, фаолият, хорижий тажриба, давлат, ҳуқуқий онг, ҳуқуқий маданият, такомиллаштириш.

ABSTRACT

Ушбу мақола профилактика инспекторининг тарбияси оғир бўлган вояга етмаганлар билан ишлаш фаолиятини ҳуқуқий ва ташкилий жиҳатлари, ушбу тоифадаги вояга етмаганлар билан амалга ошириладиган профилактик чора-тадбирлар тизимида доир хорижий давлатларнинг тажрибаси ҳамда такомиллаштириш масалалари ёритилган.

Юртимизда амалга ошириладиган ислохотларнинг бош мақсади халқимиз, айниқса, ёшлар қалбида буюк келажакка интилиб яшаш туйғусини мустаҳкамлашдан иборат.

Мустақилликнинг илк кунлариданоқ давлатимиз раҳбарнинг ташаббуси билан ёшлар таълим-тарбияси, уларнинг маънавиятини юксалтириш борасидаги ислохотларнинг ҳаётимизнинг бошқа соҳалари билан узвий боғланган ҳолда, тизимли, босқичма-босқич амалга ошириладиган стратегияси белгилаб олинди. Унга, асосан, ёшлар ҳуқуқбузарликларини ҳимоя қилишнинг қуйидаги устувор йўналишларида ислохотлар амалга оширилмоқда. Шунини айтиш керакки, ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарлик биз катталарнинг уларни тарбиялашда йўл қўйган жиддий хатоларимиз оқибатидир.

Бинобарин, шунинг учун ҳам руҳий ва маънавий жиҳатдан шахс сифатида шаклланмай қолиб, ҳуқуқбузарлик содир этган ёшларни жамият ҳаётига мослаштириб улар билан доимий равишда индивидуал профилактик чора тадбирларни олиб бориш лозим.

Маълумки, вояга етмаганлар ва ёшлар ўртасида содир бўладиган ҳуқуқбузарликларини олдини олиш ва улар билан самарали чора тадбирлар олиб бориш масаласи ҳар доимгидан ҳам жиддий кўриниш олиб борганлигини инобатга олиб бу соҳада фаолият юритувчи алоҳида ўзгаришлар амалга оширилди. Бу ҳақда 5 февраль куни Президентимиз Шавкат Мирзиёев раислигида ўтказилаётган йиғилишда маълум қилинди. Жумладан, “Сўров мактаб директоридан бўлапти, лекин Болалар масалалари бўйича миллий комиссияга масъул ҳокимлар ҳар ҳафта битта мактабга бориб, ўқувчиларнинг шароити ва тарбияси билан шуғулланмаяпти”, — деган эди давлат раҳбари.” Шу муносабат билан мактаблардаги **инспектор-психологлар штати Ички ишлар вазирлигидан Миллий гвардия тизимида ўтказилиши** белгиланди. Ўқувчиларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш орқали уларда “ҳуқуқбузарликка қарши иммунитет” яратиш бўйича тизим қилиш зарурлиги таъкидланди[1].

Миллий гвардиянинг Тошкент шаҳар бошқармаси Болалар билан ишлаш бўлими инспектор-психологлари ва ички ишлар органларининг таянч пунктлари профилактика инспекторлари томонидан ўзаро ҳамкорликда амалга оширилади.

Европа мамлакатлари орасида *тарбияси оғир бўлган вояга етмаганлар ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришни таъминлаш соҳасида* яна бир ўзига хос жиҳатга эга бўлган тизим **Франция**[2]да шаклланган.

Франциянинг тўлиқ маҳаллий бюджет ҳисобидан таъминланадиган муниципал полицияси шаҳарлар ва бошқа аҳоли турар жойларида жамоат тартибини сақлайди ҳамда вояга етмаган шахслар билан шуғулланади ва бу борада улар Миллий полиция билан узлуксиз ҳамкорликда фаолият олиб борадилар. Франция Миллий полициясига полициянинг барча функциялари, жумладан, *вояга етмаганлар ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданияти масалалари* вазифаси ҳам юклатилган бўлиб, уларни самарали таъминлаш мақсадида, унинг таркибида йигирмага яқин бош бошқарма, бошқарма, марказ, институт ва хизматлар фаолият олиб боради. Миллий полиция таркибидаги ёшлар билан ишлаш бошқармасининг асосий вазифаси бевосита вояга етмаганларнинг ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини кўтариш масалалари билан ҳам шуғулланади. Бош бошқарманинг фаолияти қуйидаги асосий вазифаларни амалга оширишга йўналтирилган: ижтимоий ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш, ҳуқуқий саводхонлигини ошириш, уларнинг мамлакатда ўрнатилган ҳуқуқ нормаларига риоя қилиш бўйича тартиб қондани назоратини амалга ошириш, аҳолига ёрдам кўрсатиш, ҳуқуқбузарликларнинг профилактикасини амалга ошириш, ҳуқуқни муҳофаза қилиш, хусусан катта бўлмаган миқдордаги зарар етказилиши билан боғлиқ жиноятларни суриштириш ва тергов қилиш; жамоат тартибини сақлаш ва қайта тиклаш. Шунингдек, жамоат тартибини сақлаш ва вояга етмаганлар хавфсизлигини таъминлаш, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш вазифалари ўзига хос тартибда Миллий полициянинг чегара ҳудудлари, темир йўллар ва ҳаво транспорти ҳудудларида хизмат олиб борувчи ҳудудий полицияси бошқармаси, асосий вазифаси Республика даражасидаги оммавий тартибсизликларга қарши кураш ва уни бартараф этиш ҳисобланган Республика хавфсизлик корпуси марказий хизмати каби мустақил таркибий тузилмалари томонидан ҳам амалга оширилади. Франция ИИБ Миллий полицияси сингари Бош дирекция раҳбарлик қилувчи Бош бошқарма ҳам *вояга етмаганлар ҳуқуқий онги ва ҳуқуқий маданиятини юксалтиришни* таъминлашда муҳим ўрин тутаяди. Жандармерия қишлоқ ҳудудларида ва мамлакат аҳолисининг ярмини, давлат ҳудудининг 90 фоизини ташкил этувчи унча катта бўлмаган шаҳарларда полиция вазифасини бажаради.

Японияда[3] эса полициянинг махсус илмий тадқиқот институти фаолият кўрсатмоқда. Унинг таркибида психология, тарбиявий ишлар ва шароитларни ўрганиш учун алоҳида лабораториялар мавжуд бўлиб, уларнинг ҳар бири вояга етмаганларни (асосан қурбонларни); айрим турдаги ва гуруҳдаги жиноятчиликларнинг виктимологияси бўйича комплекс тадқиқотлар олиб борувчи институт ҳам фаолият кўрсатади.

АКШ[4]нинг штат полицияси - энг кўп гуруҳли, ҳамма нарса билан шуғулланади: баъзан федерал масалалар билан шуғулланадилар, шунингдек вояга етмаганлар томонидан содир этиладиган майда ўғирликлар, гиёҳванд моддаларини сотиш ёки истеъмол қилишга қарши жиноятлар бўйича ҳамда бошқа шу каби жиноятларга қарши курашадилар.

Россия Федерацияси[5] Ички ишлар вазирининг 31.12.2012 йилдаги 1166-сонли «Полиция ҳудудий участка инспекторининг фаолиятини ташкил этиш масалалари тўғрисида» ги буйруғи билан тасдиқланиб қўйидагилар белгиланган: **Ҳудудий полиция участка инспектори**[6] - тегишли маъмурий-ҳудудда яшовчи фуқароларнинг ҳуқуқлари, шунингдек, ҳудудида содир этилиши мумкин бўлган жиноят ёки ҳуқуқбузарликлар таъсиридан, фуқароларни ҳимоя қилишга қаратилган хизмат фаолиятини амалга оширувчи расмий Россия полициясининг - участка инспектори ҳисобланади.

Ҳудудий полиция участка инспектори ички ишлар органлари фаолиятининг деярли барча соҳаларида кенг ваколатларга эга. Масалан, **тарбияси оғир бўлган вояга етмаганлар** билан профилактик таъсир чораларини қўллаши мумкин. Маъмурий жазо тайинлаш бўйича ҳудудий полиция участка инспекторининг алоҳида ваколатлари Россия Федерацияси “Маъмурий жавобгарлик тўғрисида”ги кодексда (Россия Федерацияси Маъмурий Кодекси) белгиланган.

Юртимизда амалга оширилаётган ислохотларнинг бош мақсади халқимиз, айниқса, ёшлар қалбида буюк келажакка интилиб яшаш туйғусини мустаҳкамлашдан иборат.

Мустақилликнинг илк кунлариданоқ давлатимиз раҳбарнинг ташаббуси билан ёшлар таълим-тарбияси, уларнинг маънавиятини юксалтириш борасидаги ислохотларни ҳаётимизнинг бошқа соҳалари билан узвий боғланган ҳолда, тизимли, босқичма-босқич амалга ошириладиган стратегияси белгилаб олинди. Унга асосан, ёшлар ҳуқуқбузарликларини ҳимоя қилишнинг қўйидаги устувор йўналишларида ислохотлар амалга оширилмоқда. Шунини айтиш керакки, ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарлик биз катталарнинг уларни тарбиялашда йўл қўйган жиддий хатоларимиз оқибатидир. Бинобарин, шунинг учун ҳам руҳий ва маънавий жиҳатдан шахс сифатида шаклланмай қолиб, ҳуқуқбузарлик содир этган ёшларни жамият ҳаётига мослаштириб улар билан доимий равишда индивидуал профилактик чора тадбирларни олиб бориш лозим.

Маълумки, вояга етмаганлар ва ёшлар ўртасида содир бўлаётган ҳуқуқбузарликларини олдини олиш ва улар билан самарали чора тадбирлар олиб бориш масаласи ҳар доимгидан ҳам жиддий кўриниш олиб бораётганлигини инобатга олиб бу соҳада фаолият юритувчи алоҳида ўзгариш сифатида Ўзбекистон Республикаси ички ишлар вазирлигининг буйруғига кўра вояга етмаганлар ва ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси инспекторлари лавозимлари жорий этилди. Жумладан, Тошкент шаҳрида ушбу фаолият вояга етмаганлар ва ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси инспекторлари ва ички ишлар органларининг таянч пунктлари профилактика инспекторлари томонидан ўзаро ҳамкорликда амалга оширилади.

Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлинмалари вояга етмаганлар ва ёшлар билан ишлаш фаолиятини ички ишлар органларининг барча соҳавий хизматлари, ҳуқуқбузарликлар профилактикасини бевосита амалга оширувчи орган ва муассасалар, туман ва вилоят ҳокимликлари, нодавлат нотижорат ташкилотлар ҳамда фуқаролик жамиятининг барча институтлари билан ҳамкорликда ташкил этади. Вояга етмаганлар

ва ёшлар билан бевосита ишлаш таянч пунктлари профилактика инспекторлари ҳамда транспортда жамоат хавфсизлигини таъминлаш бўлимларининг ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўлимлари (бўлинмалари, гуруҳлари) вояга етмаганлар ва ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси инспекторлари томонидан амалга оширилади. Бу соҳада амалга оширилган энг катта ислоҳотлардан бири бўлди десак янглишмаган бўламиз.

Чунки вояга етмаганлар билан алоҳида фаолият олиб боручи профилактика инспекторлари фақат вояга етмаганлар ва ёшлар ўртасида содир этилган ҳуқуқбузарликлар юзасидан ишларни олиб бориб улар билан якка тартибдаги профилактика чора тадбирларини амалга ошириш билан бир қаторда адашиб ҳуқуқбузарлик ва жиноятлар йўлига кириб қолган вояга етмаганлар ва ёшлар ҳамда уюшмаган ёшлар билан ҳам алоҳида виктимологик профилактикани амалга ошириб уларни мамлакатимизнинг амалдаги қонун нормаларига итоат руҳида тарбиялаш борасида ўзларнинг муносиб ҳиссаларни қўшиб келишмоқда. Юртимизда вояга етмаганлар ва ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг содир этилишнинг барвақт олдини олиш ва уларнинг оқибатларини минималлаштириш борасида ва ёшларни ватан равнақига ва жамиятга нафи тегадиган фаолият билан шуғулланишларини амалга ошириш бўйича мамлакатимизда бир қанча ислоҳотлар олиб борилмоқда. Жумладан, уларнинг ҳуқуқбузарликларни келиб чиқиш сабаб-шароитларини атрофлича ўрганиб чиқилиб амалиётчи мутахассис ходимлар ва Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Академияси ўқитувчи, профессор ва мутахассислари томонидан бир қанча фикр мулоҳазалар бериб борилмоқда. Хусусан, бугунги кунда республика миқёсида жиноят ва ҳуқуқбузарлик содир қилган ёшларнинг кўпроқ қисмини уюшмаган ёшлар ташкил этади. Бунинг сабаби ёшларнинг ҳуқуқий саводхонлигининг пастлиги ҳисобланади. Ушбу ёшларимизнинг ҳуқуқий саводхонлиги, бандлиги ва ҳаётга нисбатан фаоллигини ошириш мақсадида ҳар битта маҳаллаларда репититёр марказларини ташкил қилинса, мақсадга мувофиқ бўлади. Ушбу репетитор марказида уюшмаган ёшларнинг вақтларини мазмунли ўтказиш учун кутубхона ва турли фанлардан (аниқ фанлар ижтимоий-гуманитар фанлар, чет-тили фанлари,) тўғараклар ташкил қилинса уюшмаган ёшларнинг ОТМга кириши ва жиноятчиликни олдини олишга озгина бўлса ҳам ҳисса қўшган бўламиз. Қолаверса, мамлакатимизда вояга етмаганлар ва ёшлар ҳуқуқбузарликлари нималигини ва унинг оқибатлари, келиб чиқиш сабаб шароитлари ҳамда уларга нисбатан қонунчилигимизда кўрсатилган тегишли таъсир чораларнинг мавжудлиги ҳақида ҳар бир мамлакатимизнинг фуқароларида кўникма ҳамда тушунчалар пайдо бўлиши учун ижтимоий сайтларда ва интернет глобал тармоқларди вояга етмаганлар билан боғлиқ электрон тизим жорий этилиши мақсадга мувофиқ деган фикрга тўхтанилди. Вояга етмаганлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг олдини олишга қаратилган электрон тизим жорий этилади. Норматив – ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталида “Вояга етмаганлар ўртасида ҳуқуқбузарлик ва назоратсизликнинг олидини олиш ва болаларни таълимга жалб қилишга қаратилган электрон тизимни яратиш тўғрисида ҳужжат лойиҳаси жойлаштрилди. Ҳужжат билан Ўзбекистон Республикаси халқ таълим вазирлигининг

вояга етмаганлар ўртасида ҳуқуқбузарлик ва назоратсизликни олдини олиш, болаларини таълимга жалб қилиш мақсадида электрон ахборот тизимни жорий этиш тўғрисидаги таклифи маъқулланиши мумкин.

Юртимизда вояга етмаганлар ва ёшлар ўртасида ҳуқуқбузарликларнинг содир этилишининг барвақт олдини олиш ва уларнинг оқибатларини минималлаштириш борасида ва ёшларни ватан равнақи ва жамиятга нафи тегадиган фаолият билан шуғулланишларини амалга ошириш бўйича мамлакатимизда бир қанча ислохотлар олиб борилмоқда.

References:

1. <https://daryo.uz/k/2024/02/05/ozbekistonda-maktablaridagi-inspektor-psixologlar-shtati-iivdan-milliy-gvardiyaga-otkaziladi>
2. <http://book.uz/> (Электрон адабиётлар кутубхонаси).
3. <http://www.google.ru> (Google қидирув тизими).
4. Кушбаков, Д. (2023). Жиноят субъекти институтининг тартибга солинишига доир хорижий тажриба. *Journal of Fundamental Studies*, 1(5), 41-52.